

A BRIT ÁLLAMSZÖVETSÉG FEGYVERES HATALMA

A VILÁGHÁBORÚT követő években a brit birodalom nem követte a többi hatalmak fegyverkezésének lázas ütemét és a haderő fejlesztésében, de különösen a korszerű harc-eszközök nagyobb tömegű beszerzésében bizonyos óvatosságot tanúsított. A hajóhad és a légi haderő fejlesztése aránylag lassú volt és nem tartott lépést a többi hatalmak fejlődésének mértékével. A szárazföldi harc-eszközökkel — különösen a páncélozott és gépesített egységekkel — való kísérletezés terén az angolok mindenkor az élen jártak, de egész csapategységek átszervezésére csak a legutóbbi években határozták el magukat.¹ Végül a hadászati összekötő vonalaikon fekvő haditengerészeti támpontjaik, üzemanyagállomásaik és erődítményeik lassanként korszerűsítésre szorultak és a háború után kialakult új erőviszonyoknak megfelelően új építmények létesítése vált szükségessé. De elmaradt a fejlődésből az anyaország honvédelme is, mert az inzuláris fekvés a légi fegyvernem előre nem látott arányú fejlődése következtében rendkívül vesztett védelmi jelentőségéből. A mértékadó körök már évek óta sürgették a haderő fejlesztését és korszerűsítését, míg végül az olaszok északafrikai hódítása és a német fegyverkezés halaszthatatlanul sürgőssé tették egy nagyszabású katonai beruházás megvalósítását. Az öt évre előirányzott másfél milliárd fontsterlinggel — amelyre ez év tavaszán már 400 millió font kölcsönt szavaztak meg — a birodalom olyan hatalmas fegyverkezésbe fogott, amely példátlanul áll a brit haderő történetében, de arányaiban a többi államok napjainkban folyó hadikészülődéseit is felülmúlja. Ez alkalommal időszerűnek látszik szemügyre vennünk a brit birodalom erőhatalmi tényezőit, a birodalom fegyveres erejének — a többi államokétól annyira elütő — összetett és többirányú katonai feladatait, a feladatok megoldására rendelkezésre álló erőket és végül az új fegyverkezéssel előálló helyzetet.

A BRIT ÁLLAMSZÖVETSÉG katonai feladatai és fegyveres erejének a feladatoknak megfelelő szervezése, mind az öt világrészre kiterjedő, nagy távolságokon szétszórt földrajzi fekvéséből és sajátos államjogi szerkezetéből adódnak. A birodalom katonaföldrajzi és katonapolitikai tényezőit világrészek viszonylatából kell megítélni és csak

¹ Nemes Erdős László, A motorizálás és mechanizálás szerepe a korszerű hadviselésben. Magyar Szemle, XIII. kötet, 24. 1.

ebből a szempontból szemlélve lehet megismerni különleges hadszervezetét is. A birodalomnak — az utolsó alkalommal a „Statute of Westminster“ törvénnyel szabályozott¹ — politikai szerkezetében az anyaországgal egyenrangú domíniumok, az indiai császárság, a koronagyarmatok, protektorátusok és mandátumterületek között az összetartó kapcsolatot egyedül a korona személye képezi, de amilyen laza az egyes részek között a politikai összefüggés, éppen olyan egységes a birodalom honvédelmének szervezete.

A birodalom egységét és fenmaradását az évszázados gyakorlattal oly magas fokra fejlődött államvezetési művészet mellett elsősorban a birodalmi haderő egysége és ennek célszerű szervezése biztosítja. Míg a birodalomnak a korona személyén és az esetenként összehívott birodalmi értekezleten kívül más politikai és közigazgatási vezető szerve nincs, addig a haderő vezetése egységes kézben van. A honvédelem kérdésében a miniszterelnök mellett működő birodalmi védelmi tanács (Committee of Imperial Defence) a legfőbb döntő tényező, amelyben a domíniumok megbízottai is helyet foglalnak, a tanács három albizottságában (The Chiefs of Staff-Sub-Committee, Man-power-Committee és The Supply Officers' Committee) az egyes hadseregrészek vezérkarának megbízottai hadászati, harcászati, szervezési, kiképzési stb. kérdésekben hoznak döntő határozatokat. A birodalom honvédelmének egységes vezetésére 1936-ban külön minisztériumot is (minister of the co-ordination of defence) szerveztek, amelynek főleg a haderő anyagi ellátása terén van jelentős feladata.

Az angolok a birodalom katonai védelmét már egy évszázad óta gondosan és alaposan megszervezték és a szervezésnél állandóan lépést tartottak az egyes érdekerületeken időnkint változó politikai és erőhatalmi helyzettel. A birodalom katonai védelmének jelenlegi alapelveit még a világháború előtt Asquith fektette le a közismert „War Book“ című emlékiratában, amely — mint Londonderry lord légügyi államtitkár 1934 tavaszán mondta — ma is teljes egészében érvényesül. A legfontosabb, változhatatlan érvényű alapelv az, hogy a birodalom fegyveres erejének a földrajzi tagoltságnak megfelelően hármas feladata van: az anyaország honvédelmének ellátása, az egyes tengerentúli birtokterületek helyi védelme és az anyaországból a birodalom többi részeibe vezető utak biztosítása.

A birodalom egyes részeinek helyi védelme és az odavezető közlekedési vonalak szabadságának biztosítása katonai szempontból egyenlő fontosságú feladat. A birodalom egyes földrajzi egységei, geopolitikai helyzetüknek megfelelően, különböző politikai és erőhatalmi konstellációban fekszenek és az odavezető utakat helyenként más hatalmak érdektörekvései, gazdasági, politikai és katonai irányvonalai metszik. Ez a helyzet már évszázadok óta arra kényszerítette Angliát, hogy a távoli területeken fekvő birtokai felé vezető közlekedési vonalakon az összeköttetés biztonságát szolgáló egyes pontokat (Gibraltár, Cyprus, Aden, Szingapúr stb.) valamint a közlekedési vonalakat

¹ Domony Péter, A „Statute of Westminster“. Magyar Szemle XIV. kötet, 5. lap.

oldalozó területeket (a szuezi csatorna mindkét partja, a Malakka félsziget stb.) szerezzék meg. Így a birodalomnak nemcsak olyan részei vannak, amelyek települési és gazdasági területek, hanem olyanok is, amelyek kizárólag katonai célokat szolgálnak.

A birodalom katonai szervezetének kétségkívül az anyaország védelme a legfontosabb feladata. A tengerentúli birtokokat a katonai védelem szempontjából, földrajzi fekvésüknek és az odavezető utak jellegének megfelelően egy brit politikus a következőképpen csoportosította:¹

„Kanada szempontjából olyan politikát kell folytatnia, amely nem áll ellentétben az Egyesült Államok politikájával, hanem együtt halad azzal;

a Délafrikai Köztársaság és a brit afrikai birtokok szempontjából a Jóreménység fokához vezető tengeri utat kell biztosítani: a brit haditengerészet vezetőségének tudnia kell, hogy ezt a biztonságot bármelyik afrikai kikötőnek egy jelentősebb ellenséges hatalom által történő elfoglalása veszélyezteti;

India, Ausztrália és Újzéland szempontjából elsősorban a Földközi-tengeren, a szuezi csatornán és Szingapúron keresztül vezető utat, másodsorban a Jóreménység fokán át vezető kerülő utat kell biztosítani.“

E meghatározással az egész birodalom védelmi feladata adva van és nincsen olyan katonai részfeladat, amely ebbe az általános keretbe beilleszthető ne volna. A birodalom egyes részei és az odavezető közlekedési vonalak földrajzi fekvésük szerint különböző érdek és védelmi területeket alkotnak. Külön védelmi és érdekerület az anyaország, a La Manche-csatornával és az Atlanti-óceán nyugati partvidékével együtt, a Földközi-tenger medencéje, a közel kelet (a szuezi csatorna, Vörös-tenger, Egyiptom, Szudán, Irak, Palesztina és Transzjordánia), az Indiai-óceán medencéje, a távol kelet (a keletázsiai partvidék), a Csendes-óceán medencéje és az Atlanti-óceán amerikai partvidéke.

Az egész birodalom katonai védelme úgyszólván teljes egészében az anyaország által fentartott és onnan kiegészülő hadseregrészekre hárul, mert a domíniumok önálló hadseregei, India hadserege és a gyarmatokról toborzott csapatok — mint alább részleteiben is látni fogjuk — saját erejükből még a helyi védelmet sem tudják ellátni. Minden egyes érdekerület a védelem szempontjából külön egységet képez és a terület védelmi szervezete független az egyes részek államjogi helyzetétől: a védelem gerincét képező birodalmi hajóhad, a birodalmi légi haderő és a reguláris hadsereg csapatai kizárólag a védelmi szükségletnek megfelelően vannak csoportosítva a domíniumokban, a gyarmatokon, mandátumterületeken, bérelt kikötőkben stb. egyaránt. De a védelmi rendszer hézag nélküli teljessége céljából még idegen — teljes állami szuverenitással rendelkező — államok (Egyiptom és Irak) területén, valamint más állammal közös tulajdonú birtokterületen (a szudáni kondomínium) is állomásoznak a brit haderő katonai egységei. Természetes, hogy az egyes védelmi területeken alkalmazott katonai erő nagysága a veszélyeztettség fokához képest

¹ Sir Frederick Whyte, *Der Feme Osten von England aus gesehen*. Deutsche Verlagsanstalt. Stuttgart.

változik: a nagy katonai felkészültséggel rendelkező és hatalmi törekvéseikkel a brit érdekeket erősen veszélyeztető szomszédok hatósugarában fekvő területeken nagyobb és erősebb egységeket alkalmaznak, mint a gyengébb katonai felkészültségű vagy közömbös indulatú szomszédok közelében fekvő területeken és védelmi körzetekben. Az egész birodalom és az egyes védelmi körzetek mozgósítását gondosan előkészítették. A zsoldos kiegészítésű haditengerészet, légi haderő és reguláris hadsereg csapategységei állandóan hadilétszámon vannak és így az első ütésre állandóan rendelkezésre állanak. Egy gyarmati vállalkozás, vagy egy helyi jelentőségű katonai művelet, tehát egy úgynevezett „kis háború“ (small war) esetén csak az érintett védelmi körzetet mozgósítják, egy másik, vagy több katonai nagyhatalommal való háborús bonyodalom, azaz egy „nagy háború“ (great war) esetén az egész birodalom fegyveres erejét készenlétbe helyezik és végszükség esetén — mint az a világháborúban is történt — az anyaországban még az általános védkötelezettséget is bevezetik.

A KATONAI VÉDELEM a birodalmi haditengerészet, a birodalmi légi haderő és az anyaországból kiegészülő szárazföldi, úgynevezett „reguláris“ (zsoldos) hadsereg feladata. E hadseregrészekon kívül az egyes területek helyi védelmében, az anyaországban a milicijellegű „territoriális“ hadsereg, a domíniumokban azok önálló hadseregei, Indiában és a gyarmatokon a helyben kiegészülő csapatok vesznek részt.

A haditengerészet a birodalom katonai védelmének évszázadok óta a legjelentősebb tényezője. „A domíniumok és a gyarmatok minden védelmi terve — mondta 1934 őszén a haditengerészet első lordja — a brit hajóhad erején nyugszik!“ A birodalomnak a világháború előtti kivételes nagyságú tengeri hatalma azonban megdőlt: a „two power standard“ elve — amikor is a birodalom tengeri hadereje nagyobb volt, mint az utána következő két állam hadereje együttvéve — csak a múlt emléke már, mert az 1920-i washingtoni és az 1930-i londoni tengeri leszerelési értekezleten az egyes államok hajóhadának nagyságát már úgy szabályozták, hogy a brit birodalom és az Észak-amerikai Egyesült Államok egyenlő nagyságú hajóhadat tarthatnak, Japán pedig a két államhoz viszonyítva 5:3 arányban építheti ki hajóhadát. A németekkel 1935 tavaszán kötött flottaegyezmény szerint pedig a német hajóhad a brit hajóhad 35%-áig építhető ki.

Bár a szerződő felek anyagi okokból még nem érték el a megállapodás szerinti tonnaürtartalmat, a tengeri fegyverkezés terén a hatalmak már régen megszegték a szerződéseknek a hajótípusok nagyságára, a lövegek ürméretére és a torpedócsövek számára vonatkozó határozványait. Az angoloknak a múlt év március 25-én egy újabb tengeri egyezményre vonatkozó javaslata pedig forma szerint is kudarcot vallott, mert Japán már 1935-ben felmondta a régi egyezményeket és nyomatékosan hangsúlyozta a teljes egyenlőségre való jogát. A tengeri fegyverkezés tehát korlát nélkül folyik és hogy a brit birodalom nem tartott annyira lépést a többi államok fejlődésének ütemével, mint azt világhatalmi helyzete megkívánta volna, az alábbi adatok igazolják. Az első táblázatban az államok hajóhadának tonnaürtartalmát, a második

táblázatban a főbb hajótípusok létszámát tüntettük fel az építés alatt lévő egységekkel együtt.¹

	<i>Brit Állam- szövetség</i>	<i>Egyesült Államok</i>	<i>Japán</i>	<i>Francia- ország</i>	<i>Olasz- ország</i>
A hajóhad tonna- ürtartalma	1,160.975	1,072.375	840.800	502.021	416.562
Az építés alatt álló úszóegységek tonnaürtartalma...	104.015	273.380	79.443	202.417	112.565
Összesen.....	1,264.990	1,345.755	920.243	704.438	529.127

	<i>Brit Állam- szövetség</i>	<i>Egyesült Államok</i>	<i>Japán</i>	<i>Francia- ország</i>	<i>Olasz- ország</i>
csatahajó ²	15, 0, 15	15, 0, 15	10, 0, 10	9, 4, 13	4, 2, 6
repülőgép anyahajó	6, 1, 7	4, 3, 7	4, 2, 6	1, 0, 1	1, 0, 1
cirkáló	48, 8, 56	25, 12, 37	41, 3, 44	14, 5, 19	23, 2, 25
torpedó- romboló...	163, 10, 173	199, 52, 251	108, 20, 128	60, 20, 80	103, 15, 118
buvárnaszád	52, 5, 57	88, 12, 100	61, 6, 67	72, 17, 89	62, 16, 78
összesen ...	284, 24, 308	331, 79, 410	224, 31, 255	156, 46, 202	193, 35, 228

Mint a táblázatok adataiból kitűnik, a brit birodalom a tengeri hatalmak rangsorában még mindig az első helyen áll, a jelenlegi építkezések befejeztével azonban az Egyesült Államok mögött a második helyre kerülne. Hogy a birodalom a tengeri fegyverkezés terén mennyire elmaradt, azt a múlt évi földközitengeri feszültség alkalmával az angolok kényszerű meghátrálása kézzelfoghatóan bizonyította. A hajóhadak összpontosításában megnyilvánuló erőmérkőzésben a birodalom alulmaradt, mert 7 csatahajóját a Földközi-tengeren összpontosítva, az anyaországban csak 8 csatahajója maradt és abból is 4 javítás és átépítés miatt harc képtelen volt. Egy másik tengeren való esetleges műveletre pedig nem állott volna megfelelő nagyságú és hatótávolságú úszóegysége rendelkezésre.

Kétségtelen, hogy a brit birodalomnak — ha a hatalmi állásának és a sokirányú feladatnak megfelelő tengeri hatalommal akar rendelkezni — úgy kell növelnie hajóhadát, hogy az összes érdekelt területeken, szükség esetén egyidőben több helyen is, erősebb legyen, mint a rivális hatalmak hajóhada. Ezért a fegyverkezési kölcsön legnagyobb részét a tengeri fegyverkezésre fordítják. Az építendő tonnamennyiségre még nincsenek adatok, de az már nyilvánosságra került, hogy a jelenleg folyamatban lévő építkezéseken felül még 3 csatahajó, 2 repülőgép-anyahajó, 7 nagy cirkáló és a megfelelő számú kisebb úszóegység épül, valamint számtalan régebbi hadihajót korszerűen átépítenek.

¹ Az összes számszerű és szervezési adatokra felhasznált forrásmunkák: Société des Nations, *Annuaire Militaire*. 1936. — Wilhelm Müller-Loebnitz, *Die Rüstung der Welt*. 1935. E. S. Mittler u. Sohn. Berlin. — Nemes Erdős László, *Katonai Évkönyv*. 1936. Gergely R. kiadása. Budapest. A tonnaürtartalom a washingtoni egyezmény II. fejezetének 4. részében meghatározott „deplacement” tonnában, tehát az úszóegység a teljes fegyverzettel, lőszerrel, minden egyéb hadianyaggal, de tüzelőanyag és tartalék vízkészlet nélkül van feltüntetve.

² A táblázatban az egyes államoknál az első számoszlop a jelenlegi hajólétszámot, a második számoszlop az építés alatt álló úszóegységek létszámát, a harmadik számoszlop a kettő összegét, azaz az építkezések befejezte utáni hajóállományt mutatja.

Ezzel az építkezéssel a birodalom haditengerészete jóval meg fogja haladni a másfél millió tonna úrtartalmat, de korántsem éri el az összes érdekelt területeken a helyi fölényt és ezért az egyes medencékben — főleg a Csendes-óceánon — a rivális hajóhadak ellen-súlyozására számításba kell venni esetleges szövetséges hajóhad támogatását is.

A repülőfegyvernem előre nem látott nagyságú fejlődésének a birodalom védelmi rendszerének szervezésénél részben előnyös, részben hátrányos hatása volt. Előnye az, hogy a nagy térben végzendő hadműveleteknél — mint a tengeri háború és a gyarmati hadviselés — a gyors mozgású, nagy hatótávolságú és meglepően fellépő repülőfegyvernem rendkívül hatásosan alkalmazható. Hátránya, hogy az anyaország — amelynek a szigetfekvés eddig úgyszólván hadászati megtámadhatatlanságot biztosított — ma a repülőátadásoknak elsőrendű célterülete. A légi támadásokkal szemben különösen érzékeny maga a főváros és a keleti parton települt ipari és gyárvidék. A brit birodalom egységes légi haderőjét a fenti megfontolások szerint szervezték. A légi erők zöme, 78 század és 10 haditengerészeti repülőszázad az anyaországban van telepítve, míg a gyarmatokon és Indiában csak 24 század és 10 haditengerészeti század áll rendelkezésre. A domíniumokban a birodalmi légi haderőnek nincsenek egységei, mert a helyi védelemben a domíniumok saját légi csapatai vesznek részt.

A repülőgépanyag kiváló, de a brit légi haderő a bejelentett 1750 első vonalbeli harci repülőgéppel csak a hatodik helyen áll a hatalmak rangsorában. Az anyaország légi biztonságának a fokozása és a távoli világrészekben fekvő hadművelési egységek üttörejének újabb légi csapatokkal való növelése elkerülhetetlenül szükséges volt és így a fegyverkezési költsön legnagyobb részét a hajóhad növelése után a légi haderő fejlesztésére fordítják. Az eddigi hírek szerint minden első vonalbeli repülőgép után még hat tartalék repülőgépet szereznek be, ami azt jelenti, hogy a brit légi haderő számszerűleg vetekedni fog bármely kontinentális állam légi erejével. A repülőgépek építése már megkezdődött és mivel a nagyarányú és sürgős munkát a belföldi ipar elvégezni nem tudja, az Egyesült Államokban is eszközöltek rendelkezéseket. A légi haderő számszerű szaporítása mellett az anyaországban 75 új repülőteret létesítenek és különös gondal szervezik ineg London légvédelmét: a számtalan új vadászszázad mellett léggömbgátak, beépített légelhárító ütegek, fülelő készülékek, valamint egészen új légvédelmi hírszisztem fogják a már meglévő védelmi eszközök mellett a birodalomnak ezt az annyira fontos pontját védelmezni.

A birodalom egységes védelmi rendszerének az anyaországból kiegészülő, zsoldos rendszerű „reguláris“ hadsereg a szárazföldi eleme, amelynek kétharmada az anyaországban, egy harmada Indiában, Egyiptomban és a birodalom fontos katonai védelmi pontjain állomásozik (Cardwell-rendszer). A magas harcértékű, 6 évig szolgáló zsoldosokból kiegészülő és korszerűen felszerelt reguláris csapategységek a birodalom szárazföldi védelmének a gerincét képezik és a reguláris hadsereg adja a többi alakulatok (territoriális hadsereg, indiai és gyarmati csapatok) törzseit, kereteit és kiképző személyzetét. Teljes létszáma kb. 240.000 fő, amelyből az anyaországban 150.000 fő állomásozik. A tartósan szabadsgólt zsoldosokból az állomány 380.000 főre emelhető fel.¹

Az anyaország partjának offenzív védelme és a nagy térben lejátszódó gyarmati hadműveletek gyorsan mozgó és nagy tűzerejű csapat-

¹ A reguláris hadsereg létszáma 1935—36-ban: az anyaországban 9461 tiszt és 142.739 fő, Indiában 2904 tiszt és 54.650 fő, a gyarmatokon és külföldön a tisztekkel együtt 32.009 fő, tartalék 2673 tiszt és 135.305 fő, összesen 15.038 tiszt és 364.703 fő.

egységek szervezését kívánják. Ezért már a háború előtt is aránylag nagy volt a reguláris hadsereg lovasságának a gyalogsághoz viszonyított létszáma. A mozgékonyt és a tüzerőt a világháború után a korszerű eszközök alkalmazásával igyekeztek növelni, ezért különösen nagy súlyt fektettek a motorizálásra és mechanizálásra. Az anyaországban 5, Egyiptomban 1 harcokszászlóalj állomásozik és a 20 lovasezredből 2 már páncélgépkocsiezred, 8 ezredet pedig gépkocsizó ezredde szerveznek át. A gyalogság tüzeréjét a korszerű fegyverek számának szaporításával igyekeznek fokozni: a gyalogzászlóaljból minden negyediket géppuskás zászlóaljja szerveznek át.

A fegyverkezési kölcsönrel a reguláris hadsereget számszerűleg nem fogják növelni, mert mindössze 2 új gyalogzászlóaljat és 2 harcokszászlóaljat állítanak fel, hanem az e célra rendelkezésre álló összeget a hadseregrész fegyverzetének és felszerelésének nagyszabású korszerűsítésére fordítják. A tüzéség löveganyagát nagyrészt kicserélik, a könnyű tábori tüzéséget egységes ágyútarackkal szerelik fel, a gyalogságot új nehéz fegyverekkel látják el, a tüzéséget, szolgálati ágakat, vonatokat és intézeteket motorizálják.

A BIRODALOM EGYSÉGES HADISZERVEZETÉNEK számbavétele után lássuk, hogyan szervezték meg az egyes érdekerületek védelmét és a fentebb ismertett hadseregrészekén kívül milyen helyi katonai erők működnek közre a védelemben.

Az anyaország katonai védelmére az egész haderőnek közel a fele áll rendelkezésre. Itt állomásozik a 284 úszóegységből álló hajóhadnak a fele, az 50 egységből álló honi hajóhad és a no egységből álló tartalék hajóhad 10 csatahajóval és 5 repülőgépanyahajóval. Mint fentebb már láttuk, ide van telepítve a légi haderő kétharmad része is. Az anyaországban állomásozik a reguláris hadsereg kétharmad része is, az „expedíciós hadsereg”, amely 4 gyaloghadosztályba, 2 önálló gyalogdandárba, 2 lovasdandárba, 1 harcoksidandárba és 1 légvédelmi dandárba van szervezve. E hadseregrészek mellett a helyi védelem legjelentősebb tényezője az önként jelentkezőkből kiegészülő, milicjellegű „territoriális” hadsereg, amely az ország területén kívül csak parlamenti határozattal alkalmazható. Létszáma 1936/37-ben 183.959 fő volt és 14 gyalog-, 2 lovashadosztályból, valamint légvédelmi és partvédő alakulatokból állott. Mivel a territoriális hadseregnek békében csak a keretei vannak meg, az önként jelentkező legénység pedig évente csak 20—45 napi kiképzésben részesül, harcértéke aránylag csekély, de anyagi felszerelése kitűnő. A fegyverkezési kölcsönből jelentős összeget fordítanak a territoriális hadseregre, fegyverzetét, különösen a légvédelmi alakulatait teljesen korszerűsítik. A fejlődés iránya szerint a reguláris csapategységek egy magas harcértékű, gyorsan mozgósítható, nagy tüzerjű és gyors mozgású, minden támadó hadműveletre képesített hadsereget alkotnak, a milicjellegű, hiányos kiképzésénél fogva támadó harcra kevésbé alkalmas és inkább védelmi fegyverekkel felszerelt territoriális hadsereg inkább védelmi feladatokat fog megoldani.

A tengerentúli területeken kétségtelenül India és az Indiai-óceán védelme a legfontosabb feladat. India biztonságát a birodalom úgy igyekezett biztosítani, hogy egy évszázados munkával megszervezte vagy érdekkörébe vonta az összes érintő és környező területeket. A német keletafrikai mandátumterületek megszerzésével az Indiai-óceán úgyszólván teljesen brit beltenger lett. Ezzel a szerzeménnyel

azonban nemcsak India biztonsága fokozódott, hanem a birodalom egy egységes és összefüggő zárt afrikai gyarmatterületre is szert tett, ahonnan Egyiptomban, a palesztinai mandátumterületen és a brit befolyás alatt álló Irakon át kapcsolódik az összefüggés Indiához, ahonnan Birmán át a Malakkai-félsziget és Szingapúr az összekötő kapocs az ausztráliai és újzélandi domíniumok felé.

Az indiai beltengert a balszárnyon a Földközi-tengeri hajóút és a csatlakozó brit területek, a jobbszárnyon a Malakka-félsziget katonai berendezkedései és a távolkeleti (Kína) katonai erők védik. Ha az Indiai-óceán a legértékesebb, akkor a Földközi-tenger medencéje a katonailag legjelentősebb területe a birodalomnak, egyrészt, mert az Indiába vezető hajóutat itt metszik a legtöbb ponton katonailag jelentős hatalmak érdektörekvései, másrészt, mert központi fekvésénél fogva az itt állomásozó hajóhadat könnyen át lehet más tengerre dobni. A védelem gerincét a birodalom legerősebb kültengeri hajóhada képezi, amely 53 egységével az egész flotta egyötödét képezi és majdnem akkora, mint a többi kültengeri hajóhad együttvéve. A hajóhad ütőerejét a repülőgépanyahajó és a csatahajók fedélzetére telepített 6 repülőszázad fokozza. A medence két legfontosabb flottabázisát korszerűen átépítették: Gibraltár védelmét a reguláris hadsereg 2 zászlóalja és 4 ütege, Málta védelmét 2 zászlóalj, 5 üteg, 1 hidroplán-század, továbbá még egy helyben toborzott vartüzérezred és gyalogezred látják el. Míg a nyugati medence védelme kizárólag tengerészeti és légi feladat, addig a medence keleti részében az Indiai-óceán felé vezető tengeri útvonal, valamint az ázsiai területre, és az afrikai gyarmatokhoz kapcsolódó úgynevezett közelkelet (Egyiptom, Szudán, Palesztina és Irak) védelme már szárazföldi csapatok feladata. A védelmi körzet kulcspontja Egyiptom, amelynek területén a reguláris hadseregnek India után a legerősebb csapategységei állomásoznak: 6 gyalogzászlóalj (ebből 1 század Ciprus-szigetén), 2 lovasezred, 1 páncélgépkocsiezred, 1 harcokcsizászlóalj és 6 üteg 10.000 főnyi létszámmal, továbbá a közelkeleti légi tartalék: 4 bombázó és 1 felderítő repülőszázad. A helyi védelemben Egyiptom angol vezetés alatt álló 12.500 főnyi hadserege is részt vesz.¹ Szudánban mindössze két reguláris zászlóalj állomásozik, a helyi védelmi erő zömét a bennszülöttekből toborzott, körülbelül 5000 főnyi tevés, lovas és motorizált csapatok képezik. Az előázsiai területeken a nyersolajforrásokhoz és a Perzsa öbölbe vezető szárazföldi utat Palesztinában 2 reguláris zászlóalj és 1 bombázó repülőszázad, Irak állam területén pedig 4 bombázó és 1 hidroplán század védi.

Míg a közelkeleti védelmi körzetben a brit uralom katonailag biztosítva van, addig a Földközi-tenger medencéjében a hatalmi túlsúly teljesen megdőlt. A nyugati medencében Franciaország katonai szállítóvonalai, a keleti medencében pedig Olaszország hatalmi törekvései metszik a brit közlekedési vonalat. Az olasz légierők hatókörzete az anyaországból, Lybiából és a Dodekanézosz-szigetektől úgyszólván

¹ Ez év március közepén a brit reguláris csapatok kb. 8000 főnyi létszámmal és az egyiptomi hadsereg Heluán környékén nagyszabású közös hadgyakorlatot tartottak.

az egész Földközi-tengerre kiterjed, Rodosz és a most épülő Pantelleria pedig egy új nagyszabású védelmi rendszer első pillérei. Nem kétséges tehát, hogy ezen a területen a brit katonai felkészültséget meg kell erősíteni és az épülő új hajóegységek zömét ide fogják beosztani.

India és az Indiai-óceán védelme az anyaország védelme után a birodalom legfontosabb katonai feladata. Nyugat felől a tengeri utat a Földközi-tenger és közelkelet tengeri, légi és szárazföldi erői védelmezik, kelet felől a védelmet a Malakka-félsziget körzetében fejtik ki. A félsziget helyi védelmének súlypontja a szárazföldön, az afgán határterületen van, ahová az oroszoknak két vasút- és két útvonala vezet. Ezért a brit indiai csapatoknak a zöme az északnyugati határon állomásozik. A hatalmas kiterjedésű határ védelme és a belső rend fentartása erős és mozgékony hadsereg fentartását követelik, ezért állandóan 300.000 zsoldos áll Indiában fegyverben. Ennek az erőnek csak egynegyedrészt teszik ki a reguláris hadsereg csapategységei: 45 gyalogzászlóalj, 5 lovasezred, 59 üteg, 8 harcokocsiszázad és 8 repülőszázad. A haderő zömét a behódolt törzsekből toborzott bennszülött zsoldosokból kiegészülő indiai hadsereg képezi, amely 1935/36-ban 230.000 főnyi létszámmal 118 zászlóaljból, 21 lovasezredből és 4 ütegből állott.¹ Ezt az erőt még a tartalék, egy önkéntes fehér milícia és a bennszülött fejedelemségek csapatai egészítik ki, összesen 100.000 főnyi létszámban. Az indiai vizeken mindössze 3 cirkálóból álló hajóhad állomásozik.

A Csendes-óceán medencéje a birodalom legtávolabbi és legnehezebben védhető területe, amelyet az egyes védelmi pontok egymástól nagy távolságra szétszórt fekvése jellemez. A védelem legjelentősebb eleme itt is a hajóhad: a kínai vizeken 29, Ausztráliában 16, Újzéländban 2 úszóegység állomásozik, ebből 2 anyahajó és 7 nehéz cirkáló a fedélzetükön 4 repülőszázaddal. A terület kulcsponja a Malakka-félsziget, amelynek déli csúcsán Szingapúrt teljesen korszerű és nagy befogadóképességű flottabázissá építik ki. A kikötőt a reguláris hadsereg 2 zászlóalja, 4 ütege és vártüzérsége védi. Légi harcra 2 bombázó és 1 hidroplánszázad áll rendelkezésre. A félszigeten ellenséges partraszállás megakadályozására még 8 zászlóalj, 1 üteg és 1 harcokocsizakasz erejű bennszülött zsoldoscsapat, továbbá a bennszülött fejedelmek irreguláris csapatai állanak készen.²

A védőkörzet központja Honkong, amelynek kikötőjét 1936-ban korszerűsítették: a hajóhadon kívül 5 reguláris zászlóalj, 9 üteg és 4 repülőszázad (a hajók fedélzetén) képezi e fontos pont helyőrségét. A medence harmadik védelmi pontját és egyben gazdaságilag legértékesebb részét az ausztráliai és újzéländi domíniumok képezik. Védelmük főeleme a Japántól való nagy távolság, mert az ausztráliai Port Darwin kikötőjében állomásozó hajóhad a szárazföldi erőkkel együtt csak igen rövid ideig tudna egy nagyszabású partraszállási kísérletet feltartóztatni. A két domínium saját hadereje egészen jelen-

¹ A brit hadszervezetben a bennszülöttekből általában nem toboroznak tüzérséget.

² Ezek közül csak a johorei szultán által fentartott egy zászlóalj jelent komoly katonai erőt, amely ez év februárjában a brit csapatok hadgyakorlatán is részt vett.

féktelen: Ausztráliában 1500 főnyi zsoldoskeret mellett 25.000 főnyi milida, Újzélandban 600 főnyi zsoldoskeret mellett 8000 fő a milícia létszáma. A miliciák harcértéke rendkívül csekély, mert a kiképzési idő mindössze évente 12 nap.

A Csendes-óceán medencéjének katonai védelme a rivális Japán nagyarányú felkészültségével szemben feltűnően gyenge: a hajóhad az esetleg egyidőben végrehajtandó feladatok megoldására kevés, az egyes pontokon gyenge szárazföldi és légi erők állomásoznak. A birodalom ennek a területnek a védelmét csak úgy tudja ellátni, ha adott esetben bizonyos feladatok elvégzését egy másik tengeri nagyhatalom, az Egyesült Államok hajóhada fogja vállalni.

Kanada védelme aránylag a legkevesebb gondot adó feladat: katonaföldrajzi helyzete az Egyesült Államokéval azonos és így alig képzelhető el, hogy egy harmadik hatalom részéről Kanada ellen irányuló támadást az USA tétlenül nézne. Egyébként a domíniumok közül Kanada hadserege a legjelentősebb, mert 5000 főnyi zsoldos kerete mellett 45.000 főnyi, aránylag jól kiképzett (évi 30 nap) miliciát tart és légi erejét is jelentősen fejleszti.

A hatalmas kiterjedésű afrikai birtokok védelme, egy nagyobb arányú ellenséges támadó művelet csekélyebb lehetősége következtében, szintén könnyebb feladat. A Délafrikai Köztársaság hadereje — 1300 zsoldos és 9000 főnyi milícia — főleg a belrend fentartására szolgál. A Kenya, Nyassza, Uganda, Szomáliföld és Zanzibár gyarmatokat és Tanganyika mandátumterületét magábfoglaló keletafrikai területen fehér csapatok nincsenek. A terület védelmét bennszülött zsoldosokból toborzott 6 lövészzászlóalj látja el mindössze 350 angol tiszt és altiszt parancsnoksága alatt. A nyugatafrikai gyarmaton szintén bennszülött zsoldos erőket szerveztek: az Aranyparton és Nigériában 1—1 ezred és i—i üteg, Sierra Leone protektorátus területén 1 zászlóalj és i üteg és Gambia koronagyarmaton 1 század képezi a védelmi erőt.

Bármily rugalmas, célszerű és időálló is a birodalom hadszervezete és az új fegyverkezési kölcsönrel bármennyire növelték is ütőerejét, a változott vüágpolitikai helyzet, — a hatalmas lendülettel előretört új nagyhatalmak érdektörekvései, — a védelmi rendszer átszervezését követelik. Ez lesz az idén összeülő világbirodalmi konferencia legfőbb tárgya és valószínű, hogy a birodalom védelmi szervezetét a domíniumok önálló haderejének a kiépítésével fogják megerősíteni.

NEMES ERDŐS LÁSZLÓ